

ВІДГУК

офіційного опонента кандидата педагогічних наук, доцента
кафедри педагогіки, освітнього менеджменту та соціальної роботи
Рівненського державного гуманітарного університету
Мишкарьової Світлани Володимирівни на дисертацію

Депчинської Іветти Аттілівни

**«Розвиток змісту шкільної гуманітарної освіти на Закарпатті в період
1919 – 1939 рр.»**

поданої на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Актуальність теми дисертаційного дослідження «Розвиток змісту шкільної гуманітарної освіти на Закарпатті в період 1919 – 1939 рр.» не викликає сумнівів, оскільки сучасні умови реформування освіти та перспективи оптимізації змісту гуманітарної освіти на засадах поєднання національних і європейських цінностей – детермінує потребу ґрунтовного дослідження та об'єктивного аналізу історико-педагогічної спадщини шкільництва з метою творчого використання позитивних надбань минулого в сучасному освітньому процесі.

Автор стверджує, що актуальність дослідження зумовлена наявністю суперечностей між:

- потребою реалізації основних положень Закону України «Про освіту» в частині мовної політики в школах Закарпаття та відсутністю на місцях педагогічно виважених кроків вирішення завдань гуманітарної (зокрема мовної) освіти в цьому регіоні;
- необхідністю оновлення сучасного змісту шкільної гуманітарної освіти та недостатнім використанням гуманітарного потенціалу полікультурного, краєзнавчого, регіонального аспектів змісту освіти;
- наявністю у педагогічному досвіді шкільної освіти на Закарпатті прогресивних ідей щодо розвитку змісту гуманітарної освіти та недостатнім його вивченням і впровадженням в сучасну освітню практику. Тому тема дисертаційного дослідження Депчинської Іветти Аттілівни є досить

своєчасною. Її актуальність належно обґрунтована у змісті дисертації. Вивчення тексту дисертації, автореферату та опублікованих за темою дослідження наукових праць засвідчує, що робота Делчинської Іветти Аттілівни присвячена дослідженню актуальної та недостатньо розробленої проблеми шкільної гуманітарної освіти на Закарпатті.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи ДВНЗ «Ужгородський національний університет» як складник теми «Теорія і практика становлення та розвитку системи освіти, навчання і виховання у загальноєвропейському контексті» (Державний реєстраційний номер 0115U001925, протокол № 6 від 07 грудня 2010 р.). Тему дисертації затверджено на засіданні вченої ради ДВНЗ «Ужгородський національний університет» (протокол № 12 від 25 листопада 2010 р.) і погоджено у Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних та психологічних наук при НАПН України (протокол № 2 від 22 лютого 2011 р.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна, повнота їх викладу в опублікованих працях. Результати дисертаційного дослідження носять об'єктивний характер, опираються на достатню кількість дослідницького матеріалу та підтверджуються широтою охоплення і узагальнення зібраних і опрацьованих особисто автором первинних матеріалів.

Аналізуючи обґрунтованість наукових положень, висновків необхідно відзначити, що автором належним чином визначено мету, об'єкт, предмет та завдання дослідження, вдало обрано методи наукового дослідження, що дало змогу виконати поставлені завдання та сформулювати відповідні висновки. Дисертаційне дослідження має чітку, логічну послідовність викладу матеріалу, що відповідає структурі.

Не викликає сумнівів її обґрунтування хронологічних меж дослідження. Нижня межа – 1919 р. – пов'язана зі становленням якісно нової системи освіти, в якій національна ідея постає провідною у формуванні змісту шкільної гуманітарної освіти Закарпаття за умов його входження до складу Чехословаччини. Верхня межа – 1939 р. – зумовлена згортанням демократичних перетворень і офіційним призупиненням функціонування автономного утворення «Підкарпатська Русь».

Основні положення та результати дослідження відображено у 15 наукових публікаціях (із них 13 одноосібні): 8 статей представляють основні наукові положення дисертації, з них 1 стаття – в електронному періодичному виданні, що внесене до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus, 2 – мають апробаційний характер, 5 – додатково висвітлюють результати дисертації (серед них: 1 методичний посібник і 1 методичні рекомендації).

Безумовною заслугою дослідниці є й те, що нею **вперше** проведено історико-соціальний аналіз розвитку змісту гуманітарної освіти у школах Закарпаття у період Чехословаччини, визначено чинники, що впливали на розвиток змісту шкільної гуманітарної освіти на Закарпатті в досліджуваній період, введено та обґрунтовано авторську періодизацію розвитку змісту шкільної гуманітарної освіти на Закарпатті у 1919–1939 рр., проаналізовано організаційно-методичні засади розвитку шкільної гуманітарної освіти Закарпаття у період Чехословаччини.

Нам імпонує, що дисертанткою виявлено можливості творчого використання історичного досвіду в сучасних умовах розвитку змісту гуманітарної освіти, наповнення змістового компонента гуманітарної освіти краєзнавчим, регіональним, полікультурним, культуро-творчим аспектами.

Автором уточнено сутність гуманітарної освіти, змісту гуманітаризації освіти, розвитку змісту шкільної гуманітарної освіти та розмежовано поняття «зміст гуманітарної освіти» й «гуманітаризація змісту освіти», зв'язок між змістом освіти та метою виховання, удосконалено «механізм» формування змісту гуманітарної освіти.

Також набули подальшого розвитку систематизація й узагальнення нормативно-правової бази організації шкільної гуманітарної освіти на Закарпатті досліджуваного періоду, теоретичні положення щодо впровадження методу глобалістики у процесі вивчення іноземних мов (угорської, чеської) студентами закладів вищої освіти, ціннісно-сміслові підходи до створення полікультурного мовного освітнього середовища для ефективного засвоєння іноземних мов.

Практичне значення дослідження полягає в укладанні «Посібника для вивчення чеської та угорської мов в україномовних школах поліетнічного регіону Закарпаття», упровадженні методичних рекомендацій «Впровадження інноваційних технологій навчання (на прикладі вивчення угорської та чеської мов)».

Теоретичні та методичні матеріали дослідження можуть бути застосовані в освітньому процесі підготовки вчителів закладів загальної середньої освіти. Основні положення та висновки дисертації можуть використовуватися для розробки лекційних курсів і семінарів з історії педагогіки України, навчальних курсів з вивчення іноземних мов (чеської та угорської).

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому та ідентичності змісту автореферату й основних положень дисертації

Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків до них, висновків, списку використаних джерел (391 найменування, з них – 38 іноземними мовами) і додатків на 83 сторінках. Загальний обсяг дисертації – 337 сторінок, основний текст викладено на 195 сторінках. Дисертаційна робота містить 10 таблиць. Позитивної оцінки заслуговує оформлення результатів дослідження.

У вступі автором обґрунтовано актуальність теми, проаналізовано ступінь вивчення проблеми, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення

одержаних результатів, наведено дані про апробацію та впровадження результатів, подано відомості про публікації, структуру й обсяг дисертації.

У першому розділі «Теоретичний аналіз засад розвитку змісту шкільної гуманітарної освіти на Закарпатті у 1919–1939 рр.» автором проведено історико-соціальний аналіз проблеми розвитку змісту шкільної гуманітарної освіти Закарпаття у період Чехословаччини, визначено чинники, які впливали на формування змісту гуманітарної освіти в школах Підкарпатської Русі, розкрито історіографію проблеми дослідження.

На основі аналізу наукової літератури встановлено передумови та чинники розвитку змісту шкільної гуманітарної освіти Закарпаття в окреслений період, серед яких – історичні, соціально-політичні, культурно-освітні та матеріально-економічні.

Автором умовно виокремлено чотири етапи, детермінованих специфікою формування на кожному з них змісту шкільної гуманітарної освіти.

Розмежовано поняття «зміст гуманітарної освіти» й «гуманітаризація змісту освіти» на основі розкриття сутності зв'язку між змістом освіти та метою виховання.

У дисертації «розвиток змісту шкільної гуманітарної освіти» дослідниця визначає як процес кількісних і якісних змін в освітньо-гуманітарній сфері шкільництва, що проходили під впливом сукупності соціальних, політичних, культурних чинників упродовж певного історичного періоду.

У розділі вказано сукупність чинників, які детермінували розвиток змісту шкільної гуманітарної освіти Закарпаття досліджуваного періоду, та показано їхню значущість.

У другому розділі «Реалізація змісту шкільної гуманітарної освіти в школах Закарпаття міжвоєнного періоду» автором розкрито зміст і підходи до викладання окремих предметів гуманітарного циклу в школах досліджуваного періоду; проаналізовано законодавче та навчально-

дидактичне забезпечення реалізації змісту гуманітарної освіти; схарактеризовано методи та форми організації засвоєння змісту гуманітарної освіти.

Дисертанткою встановлено, що розвиток змісту шкільної гуманітарної освіти педагоги народних шкіл реалізовували під час викладання предметів «рідна мова» («бесіда», «граматика», «читання», «стиль»), «наука про рідний край», «співи», «малювання», «ручна праця», забезпечуючи такі основні завдання, як: розвиток духовного світу, виховання загальнолюдських, християнських, естетичних цінностей; пізнання особистості у парадигмальній системі «людина – близьке оточення – культура».

А також розкрито значення тогочасних періодичних видань: «Урядовий вісник», «Підкарпатська Русь», «Учительський голос», «Наша школа», «Учитель», «Наш рідний край», «Пчолка», «Народная школа».

Нам імпонує, що автором представлено аналіз навчально-методичного забезпечення реалізації цілей і завдань гуманітарної освіти в школах Закарпаття досліджуваного періоду.

Дисертанткою встановлено відсутність обґрунтованої та чітко й послідовно витриманої класифікації методів і засобів навчання та належного трактування сутності поняття «метод». Однак у процесі практичної шкільної діяльності було визначено умови оптимального вибору методів навчання під час реалізації змісту гуманітарної освіти. З'ясовано, що особливості вивчення рідної та інших мов (угорської, чеської, німецької, французької, латинської) як складників розвитку змісту гуманітарної освіти полягали у використанні мови, насамперед, як засобу спілкування, потім як засобу сприйняття та розуміння іншої культури, для того щоб на базі набутого вона могла стати предметом окремого вивчення та дослідження (частини мови, морфологія, синтаксис, правила словотворення, побудови речень тощо).

У третьому розділі «Використання прогресивних ідей історичного досвіду з розвитку змісту гуманітарної освіти в сучасних умовах» автором розкрито практичні аспекти впровадження історичних ідей

полікультурного мовного середовища у шкільних освітніх закладах Закарпаття, проаналізовано можливості втілення прогресивних ідей минулого розвитку змісту шкільної гуманітарної освіти на Закарпатті в сучасну освітню практику. Зауважено, що останні спроектовано на кожен із компонентів реалізації змісту гуманітарної освіти – цільовий, змістовий, процесуальний, результативний.

Щодо зазначеного, автором запропоновано посібник з вивчення чеської та угорської мов в україномовних (початкових) школах поліетнічного регіону Закарпаття.

Дослідниця доводить, що використання методу глобалістики може стати продуктивним у процесі вивчення іноземних (регіональних) мов студентами – майбутніми іноземними філологами. Методику глобалістики було апробовано у групах студентів-філологів на угорському та словацькому відділеннях. Автор стверджує, що студенти об'єднувались у групи добровільно, спеціальні критерії відбору для цього не використовувались. Завдання апробації вбачали в оцінці студентами якості запропонованого підходу до вивчення мов. За результатами апробації було встановлено, що студенти позитивно сприймають навчання обома способами, виявляють інтерес і пізнавальну активність.

У загальних **висновках** викладено основні результати дослідження проблеми. Висновки сформульовані у вигляді узагальнюючих і конкретних положень та свідчать про вирішення поставлених завдань. Запропоновано можливості втілення прогресивних ідей досліджуваного періоду в практичній діяльності сучасної школи.

В цілому, дисертаційна робота має чітку логічну будову, яка повністю відображає послідовність досягнення поставленої мети та виконання окресленого кола завдань. Автореферат відповідає тексту дисертації.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. В цілому, позитивно оцінюючи дисертаційну роботу Депчинської Іветти Аттілівни, слід відмітити окремі зауваження та висловити побажання:

1. У вступі зазначено, що для досягнення поставленої мети й виконання завдань дослідження було використано комплекс таких взаємопов'язаних методів як історико-педагогічний, теоретичного пошуку, системно-структурний, пошуково-бібліографічний, історико-ретроспективний, структурно-функціональний, теоретичного моделювання, порівняльно-зіставний, аналітико-синтетичний. Однак, вважаємо, у роботі недостатньо представлено порівняльно-зіставний метод, оскільки дещо не зрозуміло що саме і з чим порівнювалось.

2. У підрозділі 1.1. «Історико-соціальний аналіз проблеми розвитку змісту гуманітарної освіти у школах Закарпаття в період Чехословаччини», в якому автор виокремлює чотири етапи, подана значна кількість історичних фактів, хронологія подій, однак аналіз проблеми представлено недостатньо. На наш погляд, було б доцільно здійснити детальний порівняльний аналіз представлених етапів.

3. У підрозділі 1.3. «Теоретичний аналіз базових понять дослідження» на сторінці 84 зазначено: Релігійне виховання розпочиналось у сім'ї, а потім продовжувалось у школі на уроках «Закону Божого». ...дітей привчали, що гуманізм, почуття людської гордості повинні бути доказом не тільки соціальної зрілості, але живим прикладом релігійної етики, любові до Бога і ближнього. Дана теза потребує уточнення, щодо узгодженості ключових понять та термінів «гуманізм», «людська гордість», «любов до Бога і ближнього».

4. На наш погляд, дисертаційне дослідження значно збагатилося б, якби містило окремий підрозділ з методичними рекомендаціями щодо практичного використання досліджуваного досвіду шкільництва на Закарпатті.

5. Виконане дисертаційне дослідження засвідчує глибину здійснення наукового аналізу розвитку змісту шкільної гуманітарної освіти на Закарпатті

в період 1919–1939 рр., що розлого та в повному обсязі на високому науковому рівні представлено у всіх трьох його розділах. Однак, у висновках варто було б результати дослідження представити більш змістовно.

Вказані зауваження та побажання мають рекомендаційний характер і не впливають на позитивне враження від дисертаційного дослідження Депчинської Іветти Аттілівни.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.
Дисертація Депчинської Іветти Аттілівни «Розвиток змісту шкільної гуманітарної освіти на Закарпатті в період 1919 – 1939 рр.» є самостійним, завершеним науковим дослідженням та відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р. (зі змінами), а її автор Депчинська Іветта Аттілівна заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційний опонент:

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри педагогіки,

освітнього менеджменту та соціальної роботи

Рівненського державного

гуманітарного університету

Мишкарьова С.В.

